

PRATARMĖ

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XX (XXVII) 2004

Šį tomą sudarančių straipsnių pagrindinė tema – „Tautosakos tekstas ir kontekstas“. Folkloro, tiesiogiai susijusio su jį lemiančiu, supančiu ir veikiančiu kontekstu, tyrimams buvo skirta Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto XII tautosakininkų konferencija, įvykusi 2003 m. spalio 16–17 dienomis. Pirmajame šio tomo skyriuje ir skelbiama konferencijos medžiaga.

Lina Būgienė, lygindama užrašytas patarles ir sakmes, atskleidžia diskusinių šių žanrų pobūdį ir mėgina susekti bendrą komunikacinę sistemą. Povilas Krikščiūnas aprašo vieną iš moderniausių šiandienos reiškinių – įvairiopą internetu plintantį folklorą, lygina jį su periodikos teksta, SMS žinutėmis ir tradicine tautosaka – anekdotais, oracijomis, patarlėmis ir kt. Bronė Stundžienė, tirdama vyno įvaizdį, jo kilmę ir semantiką įvairių žanrų dainose, aprėpia labai platų kontekstą – nuo vynininkystės istorijos, su vynu susijusių apeigų iki buitinio vyno gėrimo. Aelita Kensminienė aprašo sudaromą mįslių kartoteką ir iškilusius sunkumus, siekiant susisteminti dar netvarkytą medžiagą. Patarlę „Kas pirmesnis, tas geresnis“ su papročių teisės teksta senųjų papročių kontekste nagrinėja Gražina Kadžytė. Aušra Žičkienė aprašo šiuolaikinių laidotuvių muzikinę kultūrą ir teigia, kad mirusiųjų pagerbimo apeigose skambančių įvairių stilių ir sluoksnių muziką sieja tas pats tikslas – deramai išlydėti mirusįjį. Taip pat muzikinės tematikos Živilės Ramoškaitės, Rimanto Sliužinsko, Jūratės Petrikaitės ir Austės Nakienės straipsniai apima laikotarpį nuo XVII a. antrosios pusės iki XX–XXI amžių sandūros. R. Sliužinskas sistemina ankstyvąją etnomuzikologinę terminiją; Ž. Ramoškaitė gilinasi į Oskaro Kolbergo folkloristikos raidos aspektus; J. Petrikaitė tiria folklorizuotas lietuvių kompozitorių dainas ir romansus, nustato kai kurių dainų poetinių tekstų ir melodijų kilmę; A. Nakienė gvildena minimalizmo apraiškas šiuolaikinių lietuvių kompozitorių kūryboje ir lietuvių kompozicijos mokyklos raidoje išvelgia tradicijos perėmimo tendencijas. Kitų dviejų etnomuzikologų straipsniai skirti darnos suvokimui etninėje muzikoje. Rūta Žarskienė nagrinėja savitą darnos suvokimą muzikavimo skudučių tipo instrumentais tradicijoje, o Rytis Ambrazevičius aprašo ir pademonstruoja įvairius vokalinės ir instrumentinės muzikos darnų rekonstravimo būdus.

Skyriuje „Iš naujųjų tyrinėjimų“ publikuojamame Nijolės Laurinkienės straipsnyje siekiama parodyti vaivorykštės vaizdinio prasmę ir funkcijas ikikrikščioniškoje ir krikščioniškoje plotmėse, o Jurgos Sadauskienės tyrimai atskleidžia normatyvumo raišką vėlyvosiose literatūrinės kilmės dainose.

„Mokslinio paveldo“ skyriuje rasime 1947 m. Suomijoje pasirodžiusią ir pirmą kartą skelbiamą lietuvių kalba (iš suomių kalbos vertė Julija Kundrotaitė) folkloristo

Yrjō Penttineno lyginamąją karo žinios tipo suomių dainos studijos ištrauką. Autorius šią dainą lygina ne tik su panašiomis giminingų tautų – ingrų, karelių, estų, bet ir tolimesniųjų – latvių, lietuvių ir ukrainiečių dainomis.

Šį kartą Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų tautosakai atstovauja pietryčių Lietuvos lenkų dainos. Pirmąsyk publikuojamas pluoštelis kalendorinių apeigų, lauko darbų, vaikų, jaunimo ir meilės, šeimos dainų (tekstai ir melodijos), užrašytų Trakų, Kaišiadorių, Šalčininkų ir Širvintų rajonų apylinkėse (parengė Rimantas Sliužinskas). Pirmą kartą skelbiami ir Lietuvių tautosakos rankraštyno fonduose saugomi Jurgio Dovydaičio ir Eleonoros Balčiūnienės laišakai (parengė Irena Žilienė). Žymaus tautosakos rinkėjo ir pateikėjos susirašinėjimas ne tik atskleidžia jų žmogiškąsias savybes, požiūrį į tautosakos rinkimą, sunkią kasdienę buitį, bet ir grąžina į visa širdimi mūsų visų lauktą Atgimimo pradžią.

Šiais metais minima lietuvių kultūrai labai svarbi sukaktis – lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetis. Ta proga „Tautosakos darbu“ XX (XXVII) tome publikuojama rusų mokslininko Aleksandro Pogodino išvykos į Kauno guberniją ataskaita (parengė Rasa Kašėtienė). Ji buvo išspausdinta 1894 m. Sankt Peterburge, Rusijos geografų draugijos leidinyje „Живая старина“. Faksimiliniame tekste rasime Telšių, Raseinių ir Šiaulių apylinkėse užrašytų pasakų, dainų, patarlių tekstų.

Šįmet minime ir tautosakai svarbių žmonių – prieškario Lietuvos ir išeivijos literatūrologo, tautosakininko, žurnalisto ir politiko Juozo Brazaičio-Ambrasevičiaus, žymaus lietuvių kompozitoriaus, pianisto ir dirigento Balio Dvariono ir tautosakos rinkėjo, mokytojo Petro Lapienės – šimtąsias gimimo metines.

Tomo pabaigoje greta tradicinio „Recenzijų, anotacijų“ skyrelio yra nauja rubrika – „Naujienos trumpai“. Pirmajame skyriuje skaitytojai gali pasiskaityti išsamių atsiliepimų ir vertinimų, o pastarajame jie trumpai supažindinami su užsienyje neseniai pasirodžiusiomis tautosakinėmis ir etnologinėmis publikacijomis. Kronikoje, kaip visada, apžvelgiama svarbesnės folkloristikos aktualijos, tautosakos archyvų veikla, konferencijos bei seminarai.